

I hvert nummer stiller Asterisk skarpt på et aktuelt forskningsprojekt fra Institut for Uddannelse og Pædagogik, Aarhus Universitet. Denne gang handler det om projektet **Unge ordblindes udbytte af et ophold på en ordblindeefterskole**.

EFTERSKOLE ER ET SPRINGBRÆT FOR ORDBLINDE

Små hold og følelsen af at være normal er gunstig for ordblindes læring. Ordblindeefterskoler har succes med at **lære ordblinde unge at læse, øge deres livsglæde og styrke dem socialt og fagligt**, konkluderer ny undersøgelse fra Center for Ungdomsforskning.

Af MATHILDE WEIRSØE

En pludselig tur på toiletet – nøje kalkuleret med, hvornår det bliver ens tur i læserækken. Eller at terpe netop det stykke tekst, man sandsynligvis kommer til at læse højt i timen. Begge er strategier, som flittigt bliver brugt af ordblinde skoleelever – ikke kun i dansktimerne, men i alle fag. Angsten for at blive stemplet som dum eller ligefrem

blive mobbet, fordi man ikke kan læse, fylder meget i de ordblindes elever liv. Men angsten forsvinder ofte, når eleven begynder på en ordblindeefterskole.

Det fortæller ungdomsforsker Niels-Henrik Møller Hansen fra Aarhus Universitet. Sammen med sin kollega Tilde Mette Juul står han for en omfattende undersøgelse af, hvad unge ordblindes får ud af at gå på de særlige ordblindeefterskoler. Der er 21 ordblindeefterskoler i Danmark. For at blive optaget skal

den unge være ordblind og normalt begavet. Undersøgelsen viser, at ordblindeefterskoler bryder tabuet og giver de unge ordblindes på de ældste klassetrin nyt livsmod, i og med de her møder ligestillede unge.

»På efterskolen er de alle i samme båd og kæmper med de samme læsevanskeligheder. Flertallet af eleverne mener, at det er rart at gå på en efterskole, hvor alle har de samme problemer med at læse. Pludselig føler de sig ikke længere unormale og udenfor. Og de kan

derfor pakke alle deres »overlevelsesstrategier« væk. Det giver et helt andet overskud til bare at være en normal teenager,« siger Niels-Henrik Møller Hansen.

Når læsekoden knækkes

Normalitet er netop, hvad de unge ordblinde stræber efter. Men for langt de fleste er det et slid at nå dertil.

»Det var et gennemgående tema hos mange af de unge, vi talte med, at de for alt i verden gerne ville være normale – underforstået: Det er man ikke, når man er ordblind. Og i deres stræben efter at blive normale, slider de sig gennem skolen. Langt størstedelen tager da også først og fremmest af sted på efterskole for at lære at læse. Nogle betragter det som sidste chance, og derfor tager de opholdet meget alvorligt,« understreger Tilde Mette Juul, der har været forskningsassistent på projektet.

Langt størstedelen af eleverne får et stort læringsudbytte, konkluderer forskerne. Faktisk oplever 90 % af de unge at have udviklet sig fagligt i både dansk og andre fag.

»Mange unge beskriver en eksplosiv udvikling i deres læsefærdigheder. For en del unge handler det om at få knækket læsekoden og

»På efterskolen er de alle i samme båd og kæmper med de samme læsevanskeligheder. Flertallet af eleverne mener, at det er rart at gå på en efterskole, hvor alle har de samme problemer med at læse.«

Adjunkt Niels-Henrik Møller Hansen

samtidigt bruge tid på at træne deres læsning. Andre har fortsat svært ved at læse, men fordi de får computerprogrammer, der kan læse tekster op, får de adgang til den samme viden, som hvis de kunne læse, og det giver dem en

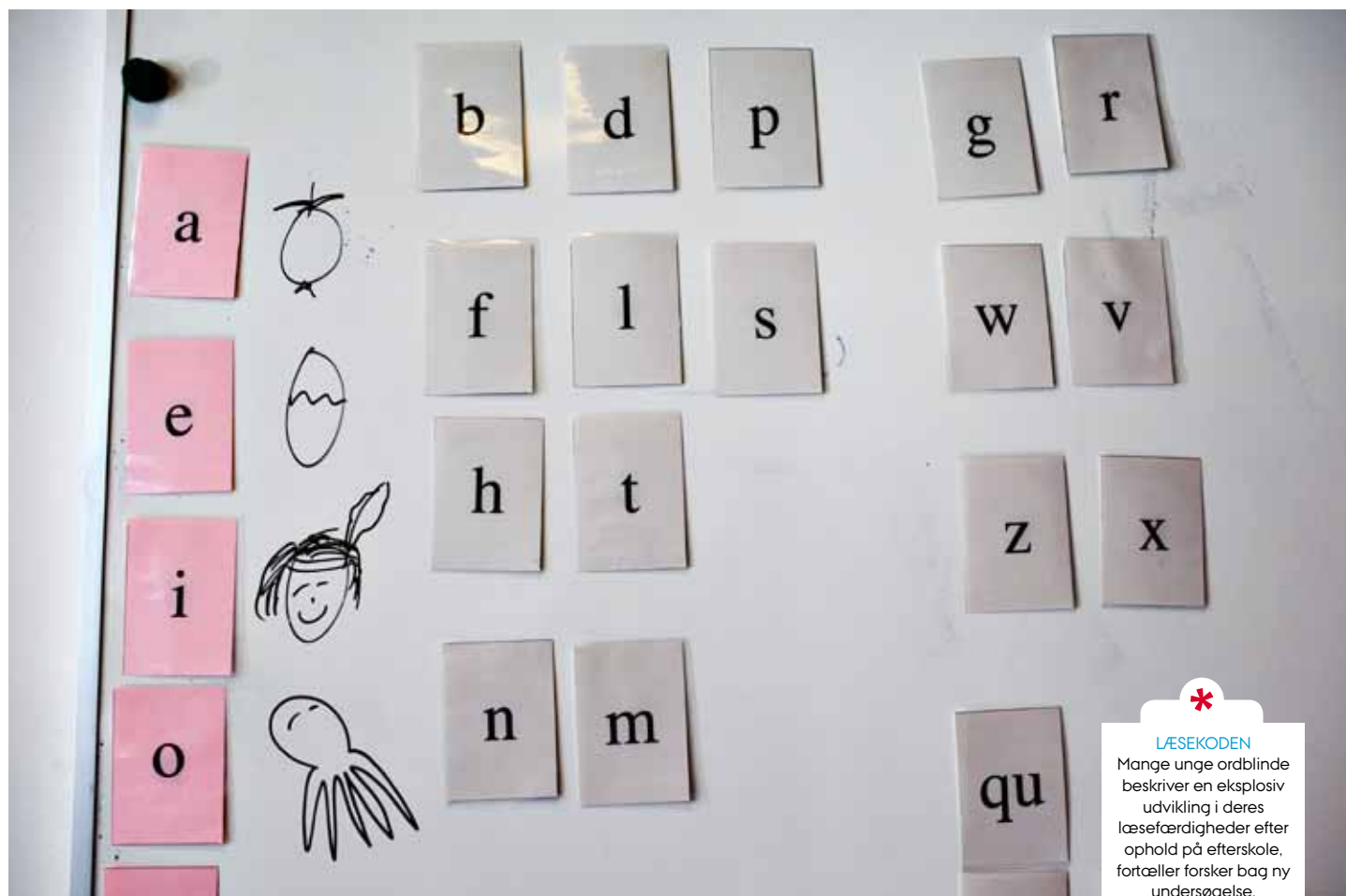
oplevelse af, at de rent faktisk kan læse,« siger Niels-Henrik Møller Hansen.

Selvtilliden stiger

Det sociale aspekt og den personlige udvikling er ikke det primære fokus, men det viser sig efterfølgende, at de unge også udvikler sig på den front. I spørgeskemaundersøgelsen vurderede 40 % af eleverne, at deres selvtillid inden efterskoleopholdet var lav eller meget lav, hvorimod tallet i slutningen af skoleåret var faldet til 7 %.

»Deres selvtillid stiger i løbet af efterskoleopholdet. Og her er det bemærkelsesværdigt, at selvtilliden kommer sideløbende med elevernes faglige udvikling. På den måde kan man sige, at fagligheden booster selvtilliden,« siger Niels-Henrik Møller Hansen.

Rapporten viser også, at 22 % af de unge vurderede, at de havde et dårligt eller meget dårligt liv, inden de kom på efterskole, men tallet falder til ca. 4 % i slutningen af skoleåret. Samtidig stiger andelen af unge, der mener, at de har et godt eller et meget godt liv, fra 51 til 79 %. 28 % følte sig altid eller ofte ensomme, før de kom på efterskole, men efter opholdet falder det til 9 %.

POLFOTO

LÆSEKODEN
Mange unge ordblinde beskriver en eksplosiv udvikling i deres læsefærdigheder efter ophold på efterskole, fortæller forsker bag ny undersøgelse.

Kompetente lærere skaber tryghed

Hvad skaber reelt dette nye livsmod? Hvorfor stiger elevernes selvtillid så mærkbart på efterskolen? Det hænger ifølge forskerne sammen med den tryghed, eleverne oplever, netop fordi skolens rammer er helt anderledes, end hvad de har været vant til. Det gælder fx organiseringen af undervisningen, som oftest er i små hold, der er med til at skabe et trygt læringsmiljø. De unge peger også på den frie adgang til lektiehjælp og it-redskaber som årsag til deres faglige udvikling. Ikke mindst spiller lærerne en vigtig rolle.

»De unge synes, at lærerne er fagligt kompetente, og de har tillid til, at de ved, hvad der er bedst for dem. De oplever endda, at

lærerne har forventninger til dem og tror på deres faglige kvaliteter. De giver udtryk for, at lærerne kender til deres problemer, og det får dem til at føle sig trygge i undervisningssituationerne,« siger Tilde Mette Juul.

Men hvis det først er her, eleverne føler, de bliver mødt af lærere og rammer, der tager sig af deres læseproblemer, betyder det så, at skolernes inklusionsambition på området har spillet fallit? Og taler det i virkeligheden for specialskoler og mod inklusion af elever med særlige behov – også når det gælder andre diagnoser og handicap?

»Det bedste ville jo være, hvis man allerede i grundskolen formåede at inkludere de ordblindede børn i normalundervisningen. Men

man kan ikke på baggrund af vores rapport om ordblindede-efterskolernes succes konkludere, at specialskoler skal gå i stedet for inklusion. Men der er ingen tvivl om, at grundskolen kan lære af ordblindede-efterskolernes praksis. Det ideelle ville jo være, hvis der ikke var behov for ordblindede-efterskolerne. Men det er ikke så sort/hvidt. Og som det ser ud lige nu, så har ordblindede-efterskolerne stor betydning for de unge ordblindedes videre succes i livet, og der er lang vej til, de kan undværes,« forklarer Niels-Henrik Møller Hansen.

Forskellige typer af ordblindede

Forskerne hæfter sig ved, at godt halvdelen af de unge på ordblindede-efterskolerne på trods af

HVAD ER ORD-BLINDHED?

Ordblindhed – eller dysleksi – er en vedvarende funktionsnedsættelse, som har store konsekvenser for håndtering af skriftsprog (læse, stave og skriftlig formulering). Ordblindhed opleves derfor ofte som et stort handicap. 2-5 % af den danske befolkning er ordblindede.

Ordblindhed (dysleksi) kan have konsekvenser for andre sproglige områder end det rent læse- og stavetekniske, f.eks. problemer med syntaks i skrift og tale, problemer med formulering i forskellige genrer og problemer med forskellige dele af læseforståelse og faglig læsning. Hertil kommer sociale og psykologiske følgevirkninger af ordblindheden: begrænsninger i forhold til uddannelsesvalg, mangel på selvtillid og et betydeligt større tidsforbrug til alt, der har med læsning og skriftlig formulering at gøre.

Kilde: Ordblindede/Dysleksiforeningen i Danmark.

Sådan gjorde forskerne:

Forskerne inddelte deres forskning i to etaper. Første del tog udgangspunkt i **Tiden på efterskolen** og blev gennemført med elever under deres efterskoleophold. Anden del blev gennemført som en **retrospektiv undersøgelse** med tidligere elever på ordblindede-efterskoler.

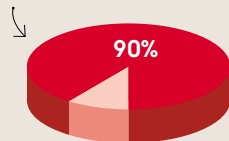
Tiden på efterskolen: Interview med 37 unge på efterskole samt 1.169 spørgeskemaundersøgelser. Spørgeskemaundersøgelsen bestod af 60 spørgsmål – de unge fik

hjælp af it-hjælpermidler, som læste teksten op. Forskerne spurgte til: Familiebaggrund, oplevelser i grundskolen, motiver for valg af efterskole, oplevelse af efterskolen, oplevelse af UU-vejledning, tilbud om brug af hjælpermidler, motiver for valg af ungdomsuddannelse, om at være ung og ordblind.

Den **retrospektive undersøgelse** af tidligere elever på ordblindede-efterskoler bygger på 30 interview samt udtræk fra Danmarks Statistik på baggrund af 2.509 tidligere elever på ordblindede-efterskoler.

Fagligt udbytte er højt

• Størstedelen (90 %) af de unge oplever at have udviklet sig fagligt i både dansk og andre fag.

• For mange af de unge er der tale om en eksplosiv udvikling i læsefærdigheder. For en del handler det om at knække læsekoden. Andre har fortsat svært ved at læse, men de oplever, at de kan læse bedre, fordi de får adgang til it-udstyr, der læser tekster op for dem og giver dem adgang til den samme viden, som hvis de kunne læse.

Personlig udvikling

• 40 % af eleverne i spørgeskemaundersøgelsen vurderede, at deres **selvtillid inden efterskoleopholdet var lav eller meget lav**, hvorimod tallet i slutningen af skoleåret var faldet til 7 %.

• 22 % vurderede, at de **havde et dårligt eller meget dårligt liv**, inden de kom på efterskole, hvilket faldt til ca. 4 % i slutningen af skole-

året. Samtidig stiger andelen af unge, som mener, at de har et godt eller et meget godt liv, fra 51 til 79 %. 28 % **følte sig altid eller ofte ensomme**, før de kom på efterskole. Det tal falder til 9 % under efterskoleopholdet.

Livet efter ordblindede-efterskolen

• Efter 4-6 år efter afsluttet efterskoleophold har 37 % af de unge afsluttet en ungdomsuddannelse, 27 % er i gang med en ungdomsuddannelse, og 36 % har hverken afsluttet eller er i gang med en uddannelse. Her ser det ud til, at de yngre årgange klarer sig en smule bedre end de ældre.

Hvem går på ordblindede-efterskole?

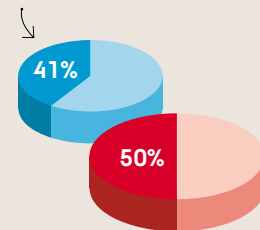
• De unge ordblindedes forældre har et noget lavere uddannelsesniveau end den gennemsnitlige befolkning. Pigernes forældre har gennemgående et lavere uddannelsesniveau end drengenes.

• Ca. 82 % af de unge har gået i grundskolen før de kom på efterskole. 59 % har prøvet at skifte skole. 43 % af dem, der har skiftet skole, har gjort det pga. ordblindhed.

• Ca. halvdelen af de unge har slet ikke eller i mindre grad oplevet, at lærerne i grundskolen har kunnet hjælpe dem med at blive

bedre til at læse. Drengene er mere positive over for det faglige udbytte af grundskolen, end pigerne er.

• 37 % af drengene og 51 % af pigerne mener selv de blev mobbet i grundskolen. Af de unge, der blev mobbet, mener 41 % af drengene og 50 % af pigerne, at **mobningen havde relation til ordblindhed**.

• Den samlede kønsfordeling på ordblindede-efterskoler er hhv. 65 % drenge og 35 % piger. På nogle få efterskoler er der en ligelig fordeling.

Rapporten

Rapporten *Unge ordblindes udbytte af et ophold på en ordblindede-efterskole* udkommer i marts 2013. Forfatterne er Niels-Henrik Møller Hansen, Tilde Mette Juul og Thomas Brahe. Rapporten bygger på et samarbejde mellem Center for Ungdomsforskning, Danmarks 21 ordblindede-efterskoler og Videnscenter for Handicap og Socialpsykiatri. Rapporten kan hentes på www.cefu.dk

deres læsevanskeligheder ikke selv mener, de er ordblind. Hvorfor dette skisma?

»Det er der forskellige årsager til. For det første har nogle af dem ikke fået diagnosen *ordblind* – bl.a. fordi nogle kommuner ikke vil bruge betegnelsen. For det andet er der nogle af de unge, der reelt ikke *er* ordblind, og der i virkeligheden ligger helt andre ting til grund for deres manglende læsefærdigheder – fx understimulering eller en uddannelsessvag baggrund. For det tredje er der nogle unge, der oplever, at de har lært så meget på efterskolen, at de ikke længere mener, de er ordblind. Endelig er der en del, som sandsynligvis ikke har erkendt, at de er ordblind,« fortæller Tilde Mette Juul.

Forskerne har delt de ordblind unge i tre grupper eller idealtyper: *de udsatte*, *de søgende* og *de trygge*.

De udsatte kommer typisk fra hjem med svag social baggrund. De har mange andre problemer end ikke at kunne læse. Der har været problemer i skolen, hvor de typisk er blevet mobbet, og der er ingen opbakning hjemmefra, hvor ressourcerne er i bund.

For *de søgende* gælder det, at der typisk ikke er taget hånd om deres problemer, få er diagnosticerede i tide, og skolegangen har været svær, og fagligt såvel som socialt har de følt sig ekskluderet fra fællesskabet.

De trygge er der ikke de store problemer med. De har diagnosen *ordblind*, men det er til gengæld det eneste problem, de slås med. De kommer fra ressourcerstærke familier, forældrene bakker dem op, og de har et godt socialt netværk. De er blevet anerkendt af klassekammerater og lærere op gennem deres skolegang, men de har alligevel manglet optimal støtte, fx i form af it-hjælpe midler, og derfor er deres ordblindhed alligevel et handicap for dem.

»De tre typer unge får på hver deres måde meget ud af opholdet på efterskolen. Men særligt de udsatte og de søgende oplever en stærk personlig udvikling i løbet af efterskoletiden. Når vi har valgt at inddele de unge i idealtyper, skyldes det en erkendelse af, at ordblind unge i bund og grund er lige så forskellige som alle andre unge. De har blot det til fælles, at de er ordblind. Men deres problemer skal gribes forskelligt an og bl.a. tage afsæt i deres sociale baggrund,« forklarer Niels-Henrik Møller Hansen.

Efterskolen giver mod på en ungdomsuddannelse

Hvad byder livet på efter efterskolen? Fører opholdet til en ungdomsuddannelse? Det viser sig faktisk, at det går de fleste af de unge rigtig godt i det videre uddannelsesliv. 4-6 år efter afsluttet efterskoleophold har 37 % af

I SAMME BÅD
På ordblindeefterskoler kæmper eleverne med samme læsevanskeligheder.

dem afsluttet en ungdomsuddannelse, og 27 % er i gang med en ungdomsuddannelse. Men vejen kan være mere eller mindre direkte.

»De trygge unge følger ofte i forældrenes fodspor, da det er det, de umiddelbart kender til. De ender oftest på erhvervsuddannelserne. De søgende og de udsatte unge har sværere ved at vælge, da de ikke har haft så meget faglig succes i skolen. Det er først på efterskolen, de oplever succes rent fagligt, og det er sent i forhold til at skulle træffe uddannelsesvalg. Ofte indebærer det fejlvalg og en længere uddannelsesvej. Men nogle ender alligevel med en videregående uddannelse. Det er de unge, der generelt er ivrige efter at få en uddannelse, selvom de ved, det er hårdt, for kun på den måde kan de leve op til forestillingen om det normale ungdoms liv,« siger Niels-Henrik Møller Hansen. ■

NIELS-HENRIK MØLLER HANSEN

Ph.d., cand.scient.soc.
Adjunkt ved Center for Ungdomsforskning, Aarhus Universitet. Han har forsket i unge med funktionsnedsættelser, bl.a. døve kokke og hørehæmmede

unge. Han har været tilknyttet Center for Ungdomsforskning siden 2002.

TILDE METTE JUUL

Er uddannet folkeskolelærer og cand.pæd.soc. Har siden 2011 været tilknyttet som videnskabelig assistent, Center for Ungdomsforskning, Aarhus Universitet. Her har

hun bl.a. forsket i studiestrategier på videregående uddannelser og unge med funktionsnedsættelse.